

Skupina G20 pred zahtevnimi nalogami

Dileme

Skupina G20 se hkrati ukvarja s finančno in gospodarsko krizo, pri tem pa države še zdaleč niso v enakem ekonomskem in finančnem položaju, zato tudi dajejo različne predloge, kako se s krizo spopasti. Prav tako gleda vsaka od držav predvsem na svoj domači položaj, preden se ukvarja z mednarodnimi razmerami in posledicami te krize. Zdi se, da soglašajo vsaj o tem, da ima usklajeno delovanje večje možnosti za skupni uspeh kot parcialno in neusklajeno prizadevanje zgolj nekaterih držav ali regij.

V tem trenutku s svojim prizadevanjem očitno prednjačita ZDA in Kitajska, inovativno in uspešno tudi Brazilija, prijemi drugih držav in regionalnih povezav, kot je EU, so bolj zadržani. Položaj je nenavaden v več pogledih: Washington svari pred nevarnostjo pretirane fiskalne zmernosti, IMF poskuša pridobivati sredstva za mednarodno likvidnost pri azijskih državah, tvorci svobodnega, nereguliranega trga nenadoma sprejemajo vlogo države kot nujno in koristno. Vrsta najbolj razvitih držav sveta s subvencijami pomaga posameznim gospodarskim panogam, hkrati pa svari pred nevarnostjo protekcionizma. Za kolektivno iskanje izhoda iz sinhronizirane krize bo treba marsikaj določiti in razjasniti; to velja tudi za takšna protislovja, kot je, da imajo države Beneluksa v IMF še naprej več glasovalnih pravic kot Kitajska.

Globalni dogovor o fiskalnih spodbudah?

Toda bolj kot posamezne nejasnosti in protislovja so pred srečanjem voditeljev G20 pomembna strateška razvojna vprašanja. Mnogi strokovnjaki poudarjajo, da je ključno doseči globalni dogovor o fiskalnih spodbudah, ki morajo biti pravočasne, dovolj velike, dovolj dolgotrajne, dovolj raznolike in prilagodljive, da bodo nadomestile zmanjšano povpraševanje zasebnega sektorja in oživile gospodarsko rast. Takšen neortodoksen prijem naj bi bil v skladu s keynesijansko politiko učinkovitega fiskalnega povpraševanja, po katerem se ravnata ZDA in Kitajska. Nizke ali celo negativne obrestne mere in ekspanzijska fiskalna politika so koristni in tudi nujni elementi v odgovoru na krizo. Vprašanje pa je, ali je tak poenostavljen keynesijanski prijem v razmerah strukturnih neravnotežij svetovnega gospodarstva res dovolj celovit in ali ni pomen takšnega lotevanja precenjen.

V idealnem svetu bi fiskalna anticiklična politika laže in bolj preprosto delovala, saj bi države ustvarjale fiskalne presežke v ekonomsko dobrih časih ter fiskalno močnejše intervenirale v časih kriz. Kakor v svoji analizi opozarja Roberto Unger, se tako zamišljeni idealni svet zelo razlikuje od realnosti. V državah, kjer so gospodarstvo in posamezniki vajeni varčevati, politika nizkih obrestnih mer ne more bistveno učinkovati, saj že tako razpolagajo z dovolj velikimi finančnimi sredstvi. V državah, ki so ravnale razsipno, lahko tak prijem še poveča potratnost, ki je pripeljala do sedanje situacije.

V realnosti imamo razmere, ko so nekatere države ustvarile velike presežke (Kitajska), medtem ko so druge nepreudarno zapravljale. V državah s presežki lahko povečana fiskalna politika pomaga pri obratu k domači potrošnji in proizvodnji za domač trg. Pri državah s

primanjkljajem (ZDA) pa lahko zrahljana fiskalna politika še poslabša že tako nevzdržno odvisnost od trgovinskega primanjkljaja in tujih prihrankov.

Prav takšni situaciji se je v okviru Bretton Woodsa hotel izogniti Keynes. Izogniti se je hotel temu, da bi imeli velike države, ki vztrajno ustvarjajo velike trgovinske presežke, in države, ki vztrajno ustvarjajo velike trgovinske primanjkljaje. Ne pozabimo, da je končni dogovor iz Bretton Woodsa drugačen od tistega, za katerega se je zavzemal Keynes. Eden od njegovih predlogov je bil zapleteni centralni mehanizem, ki bi preprečeval in uravnaval situacije, ko velike države ustvarjajo trajne presežke. Namesto zapletenega centraliziranega izravnalnega mehanizma ima zdaj Roberto Unger alternativni predlog, ki bi omogočil ustrezne odgovore držav s presežki, držav s primanjkljaji in mednarodnih institucij.

Za velike države s presežki bi bil najučinkovitejši odgovor prehod k ustvarjanju domače potrošnje in proizvodnje za domači trg, kar je tudi skladno s preudarno politiko in socialno pravičnostjo. Mednarodna pravila pa bi določala, v kakšnem okviru in obsegu bi države s presežki prepustile svoj tečaj mednarodnemu menjalnemu trgu, dokler ne bi bil dosežen dogovorjeni relativni in absolutni prag. Za države s primanjkljajem bi morala biti prioriteta dvig domačega varčevanja gospodinjstev, ne glede na to, kako težko dosegljiv cilj se zdi. Hkrati bi vzpostavljali mehanizme in institucije za kanaliziranje povečanih prihrankov v dolgoročne produktivne investicije.

Marsikaj od teoretično zamišljenega se sicer že izvaja v praksi. Razviden je, denimo, hiter in obsežen obrat Kitajske k domačemu trošenju in razvoju domačih trgov. Po hitrem padcu izvoza obalnih mest je Peking nedavno sprejel program, imenovan *Gremo na Zahod*, ki se osredotoča na izboljšanje življenja 750 milijonov kmetov v več kot 400.000 vaseh v notranjosti države. Nekateri programi obsegajo velikanske subvencije za usposabljanja ljudi za vse bolj konkurenčna podjetja, ki ustvarjajo za domači in mednarodni trg. Kar 60 odstotkov nedavno odobrenega paketa v višini skoraj 600 milijard dolarjev je namenjenih za razvoj v notranjosti države.

Beremo lahko vse več poročil o prizadevanju kitajskih oblasti za razvoj v notranjosti Kitajske, kot denimo poroča *Newsweek*. Širno področje Chongqing ob reki Jangce postaja industrijsko in logistično središče za boljše povezave in pretok znotraj države. Veliki infrastrukturni projekti pomenijo, da to mesto, ki veže nase 32 milijonov ljudi, raste hitreje kakor obalna mesta. Več kot 85 odstotkov njegovega kmečkega prebivalstva ima osnovno zdravstveno zavarovanje. Veliki razvojni projekti Pekinga so tudi sicer usmerjeni v povečane raziskave in razvoj, v okoljske izzive, izboljšavo infrastrukture in v čedalje večjo konkurenčnost kitajskih univerz v svetovnem merilu. Leta 2010 je načrtovana tudi zdravstvena reforma, za katero je predvidenih več kot 120 milijard dolarjev in katere namen bo zagotoviti najprej subvencije in nato brezplačno osnovno zdravstveno zavarovanje za prebivalstvo.

Ko je Niall Ferguson, avtor skovanke »Kimerika« – to je teze o revni in nerazviti Kitajski, ki poceni sestavlja proizvode za ZDA in hkrati varčuje ter pomaga financirati ameriški deficit – obiskal Chongqing, je izjavil, da se tej svoji tezi odreka. Ni dvoma, da se Kitajska spopada z velikimi izzivi, tudi na področju razvoja demokracije in človekovih pravic, toda prehitre in preveč poenostavljene sodbe o tej velikanski, mnogoplastni in zapleteni državi in družbi lahko hitro pripeljejo do prevelikih stereotipov. To, da je Kitajski v zadnjih treh desetletjih kljub neuravnoteženemu razvoju uspelo dvigniti nad prag revščine tristo milijonov ljudi, uvrščajo mednarodne organizacije med največje uspehe boja proti revščini.

Po drugi strani ima prav tako velikanske izzive pred seboj Obamova administracija. Ni dvoma, da je to eden najbolj nadarjenih politikov sedanje generacije, toda ali mu bo uspelo, je še povsem negotovo. Prej ali slej se bo moral poleg fiskalnih spodbud, ki jih ima Paul Krugman za premajhne, da bi lahko zares učinkovale in pomagale zmanjšati brezposelnost, in bolj ali manj nespretnega reševanja finančnega sektorja lotiti problema financiranja velikih podedovanih primanjkljajev. Sicer se bodo v težavah kljub resnim nameram po njihovem širjenju znašli ključni socialni programi: sistem socialnega zavarovanja, Medicare in Medicaid. Na vrsto bodo prišli problem varčevanja gospodinjestev in spremembe davčne ureditve. Takrat se bo pokazalo, ali je Obama transformacijski voditelj kova Franklina Delana Roosevelta ali še ena varianta Clintonove tretje poti.

Kriza kot priložnost za prenavo institucij in trgov

Poleg monetarnih in fiskalnih dilem ter prizadevanja za izboljššan finančni nadzor na državni in mednarodni ravni, s katerimi se ubadajo in se bodo še ubadali voditelji v okviru G20, ostane nerešen še en pomemben teoretičen problem: odnos med financami, finančnimi trgi in bankami ter gospodarstvom. Če se gospodarska proizvodnja financira večinoma iz lastnih virov gospodarskih družb, in to več kot 80-odstotno, ni odgovora na vprašanje, kakšna je sploh dejanska funkcija finančnih trgov. Finance so danes pretežno obrnjene k sebi, k medsebojnim transakcijam in trgovanju, ne h gospodarstvu. Dostop do skladov tveganega kapitala, dostop do financiranja novih malih in srednjih podjetij je zelo otežkočen in omejen. Zato ne gre le za problem potrebnega večjega nadzora in okrepljene regulative, temveč predvsem za to, kako v praksi povezati finančne institucije in financiranje proizvodnje in inovacij.

V opisanem smislu je sedanja ekonomska kriza priložnost za nove institucionalne rešitve, poglobljanje in širitev trgov, ne le za večjo finančno regulativo. Širitev ekonomskih priložnosti, večja vključenost, več pluralnosti in sposobnost ustvarjanja raznolikih tržnih ureditev lahko postane vodilo skupini G20 pri iskanju kratkoročnih in dolgoročnih izhodov iz krize.